

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
8. jun 2014.

Datum prihvatanja rada:
23. jun 2014.

Dr

**Ljubinko
Mitrović**

*vanredni profesor, Fakultet
pravnih nauka
Panevropski univerzitet
APEIRON, Banjaluka
ljubinko58@gmail.com*

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i njen značaj u pravu Republike Srpske uopšte, a posebno u maloljetničkom krivičnom pravu Republike Srpske

Apstrakt: Maloljetničkim krivičnim pravom Republike Srpske danas smatramo skup zakonskih (ali i podzakonskih) propisa kojima se određuje krivičnopravni status maloljetnih lica kao učinilaca krivičnih djela, odn. maloljetnika kao žrtava, odnosno oštećenih krivičnim djelima. Svakako, ono predstavlja poseban dio krivičnog prava Republike Srpske koji, zbog niza specifičnih rješenja, posljednjih nekoliko godina i u Republici Srpskoj poput niza savremenih evropskih država dobija karakter samostalne pozitivnopravne, ali i naučne discipline.

Osnovni izvor maloljetničkog krivičnog prava u Republici Srpskoj koji ima primat u primjeni prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela jeste Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku (donesen od strane Narodne skupštine Republike Srpske februara 2010. godine i objavljen u Službenom glasniku Republike Srpske, broj 13/2010; ovaj zakon je noveliran krajem 2013. godine - izmjene i dopune ovog zakona su objavljene u Službenom glasniku Republike Srpske, broj 61/2013).

U zakonskom uobličavanju ove grane krivičnog prava u svim savremenim državama posebnu ulogu imaju određeni pravni standardi predviđeni u ogromnom broju međunarodnih pravnih akata. Slično je i sa Republikom Srpskom u kojoj su međunarodni pravni standardi koje je prethodnih godina implementirala Bosna i Hercegovina (a samim tim i Republika Srpska kao njen dio) predstavljali okosnicu prilikom izrade pomenutog zakonskog teksta, ali i svih podzakonskih akata kojima se uređuje ova itekako važna oblast. O jednom od najvažnijih od svih međunarodnih pravnih akata – Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima djeteta biće riječi upravo u ovom referatu.

Ključne riječi: krivično pravo, maloljetnik, međunarodni pravni akti, Konvencija UN o pravima djeteta.

KONVENCIJA UJEDINJENIH NACIJA O PRAVIMA DJETETA

Ukratko, u nekoliko rečenica predstaviti Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta koja je donesena 1989. godine¹, danas od većine pravnih teoretičara, ali i praktičara popularno nazvanu dječijim ustavom, nije nimalo jednostavno. Naime, nesporno je svakako sljedeće: Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta predstavlja prvi, ali i najvažniji sveobuhvatni međunarodni dokument kojim se garantuju prava djeteta u svim oblastima njegovog života. S druge strane, ova Konvencija predstavlja pravno obavezujući dokument, dakle, ugovor o ljudskim - dječijim pravima, odnosno međunarodni instrument koji je danas dostigao skoro univerzalnu ratifikaciju (UN Konvencija je ratifikovana u preko 200 država), i danas je ona najvažniji međunarodni ugovor o pravima djeteta (svi drugi međunarodni ugovori o pravima djeteta imaju subsidijarni karakter). Za razliku od UN Konvencije, druga međunarodna pravila i smjernice predstavljaju tzv. "meke" zakone (propise), zbog čega nisu direktno obavezujući dokumenti za međunarodne, odnosno nacionalne i lokalne zakonodavne organe, s tim da i ova pravna pravila pretpostavljaju preporučeno postupanje i poželjno uređenje različitih aspekata maloljetničkog pravosuđa.²

Istorijski posmatrano, Konvencija UN o pravima djeteta usvojena je od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989. godine, s tim da je stupila na pravnu snagu 2. septembra 1990. godine. Slično drugim, danas najvažnijim međunarodnim pravnim dokumentima u oblasti ljudskih prava i sloboda, i usvajanje ovog važnog dokumenta nije "išlo" tako glatko u toj savremenoj, iliti demokratskoj međunarodnoj zajednici, i rezultat je višegodišnjeg procesa koji je trajao duže od pola vijeka. Ali, usvajanjem Konvencije UN o pravima djeteta stvoren je sveobuhvatan korpus prava djeteta, čime su djeca, po prvi put u istoriji međunarodnog prava u oblasti ljudskih prava, dobila sveobuhvatnu i posebnu pravnu zaštitu.

U vrijeme njenog usvajanja, Konvencija UN o pravima djeteta kao poseban međunarodni ugovor predstavljala je značajno dostignuće u procesu razvoja i jačanja međunarodnog prava o djeci. UN Konvencija je bila i sveobuhvatan dokument, odnosno dokument koji je prepoznao sve kategorije ljudskih prava priznatih djeci - građanska, politička i ekonomska, kao i socijalna i kulturna prava. To je svakako bila novina za međunarodne ugovore u domenu ljudskih prava i zbog tako širokog pristupa UN Konvencija je bila i sve do danas je ostala najznačajniji dokumenat o pravima djeteta. Jer, čak i kada se u slučaju povreda prava djece zaštita tih prava traži preko drugih ugovora, npr. Pakta o građanskim i političkim pravima ili Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Komitet UN o pravima djeteta i Evropski sud za ljudska prava se u svojim preporukama i presudama ipak, u pravilu, pozivaju na Konvenciju UN o pravima djeteta. Drugim riječima, UN Konvencija je postala vrhovni autoritet u domenu međunarodnog prava o djeci, a posebno o djeci u sukobu sa zakonom³.

Uz Konvenciju UN o pravima djeteta, na dalji razvoj međunarodnog prava u domenu ljudskih, odnosno dječijih prava značajan uticaj imaju i znatno kasnije, odnosno 2000.

¹ Prije donošenja i usvajanja Konvencije UN o pravima djeteta, standardi ljudskih prava koji su se postavljali deklaracijama i konvencijama bili su opšte prirode, a pri tome se smatralo da ovakvi dokumenti mogu odgovoriti i na sve specifične zahtjeve koji se tiču djeteta.

² *Rad policije sa djecom i mladima*, Priručnik za obuku, Save the Children UK, Sarajevo, 2005, str. 173.

³ N. Vučković-Šahović, *Dvadeset godina Konvencije o pravima djeteta*, Pravni život, Beograd, 10/2009, str. 1036.

godine usvojena dva opciona (fakultativna) protokola uz UN Konvenciju koji stvaraju kvalitetniji i konkretniji okvir za zaštitu djece od učešća u oružanim sukobima, kao i od drugih oblika nasilja i njihove eksploatacije posebno u obliku dječije prostitucije i dječije pornografije. To su: Fakultativni protokol uz Konvenciju UN o pravima djeteta o učešću djece u oružanim sukobima i Fakultativni protokol uz Konvenciju UN o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji. Ova dva, posebno važna međunarodna dokumenta Bosna i Hercegovina je ratifikovala 2002. godine.

Na ovom mjestu, važnim treba svakako istaći i značajan nedostatak UN Konvencije koji se odnosi na (ne)obaveznost sprovođenja Konvencije UN o pravima djeteta od strane država članica. Naime, činjenica je da dugi niz godina nakon njenog usvajanja nije postojao sistem podnošenja individualnih peticija u slučaju kršenja prava djeteta, odnosno pravni mehanizam na međunarodnom planu koji bi omogućio efikasniju zaštitu djeteta i koji bi države članice dodatno obavezao da sprovode Konvenciju UN o pravima djeteta. Ovaj nedostatak Konvencije je za posljedicu imao stanje u kojem su mnoga propisana prava iz UN Konvencije u brojnim državama članicama ostajala samo deklarativna. Naravno, ovakvo stanje je dovelo do snažne inicijative onih koji se bore za prava djece s ciljem uspostavljanja dodatnih mehanizama na međunarodnom planu, a kampanja da se donese novi protokol koji bi uredio ovo važno pitanje trajala je gotovo pet godina da bi Generalna skupština Ujedinjenih nacija konačno 19. decembra 2011. godine usvojila novi Fakultativni protokol uz Konvenciju UN o pravima djeteta koji omogućava djeci i njihovim staraocima da podnose žalbe Komitetu UN za prava djeteta u svim onim situacijama kada nacionalni sistem nije obezbijedio odgovarajuću zaštitu prava djeteta. Ovaj Protokol, u svakom slučaju afirmisao je položaj djeteta kao neprikosnovenog nosioca njegovih prava, a novim mehanizmom zaštite doprinio je dodatnoj zaštiti djece u svim oblastima društvenog života⁴.

Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je donijela 13. decembra 1990. godine, a Konvencija je objavljena u Službenom listu SFRJ, Međunarodni ugovori broj 15/90. Dakle, UN Konvencija je procesom sukcesije postala pravno obavezujuća za Bosnu i Hercegovinu već od 1. septembra 1993. godine. S druge strane, Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju UN o pravima djeteta čime je ona postala pravno obavezujuća, a potpisivanjem Dejtonskog sporazuma iz 1995. godine, Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu poštovanja UN Konvencije na području cijele Bosne i Hercegovine. UN Konvencija se nalazi u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine i ima snagu ustavne odredbe. Na ovakav način međunarodno pravo direktno je postalo dio unutrašnjeg pravnog sistema Bosne i Hercegovine i direktno je nadređeno njemu, te se primjenjuje neposredno (otuda i obaveznost poštovanja ljudskih, odnosno konkretno prava djeteta).

Dakle, potpisivanjem Dejtonskog sporazuma iz 1995. godine i ratifikacijom Konvencije UN o pravima djeteta, Bosna i Hercegovina, a samim tim i Republika Srpska, preuzela je obavezu poštovanja ovog važnog međunarodnopravnog dokumenta, a time i obavezu da:

⁴ Protokol stupa na snagu pošto ga ratifikuju države - članice UN Konvencije o pravima djeteta čime se stvaraju uslovi za njegovu primjenu.

a) u okviru nacionalne jurisdikcije utvrdi grupu zakona, odnosno pravnih pravila i odredbi koje se posebno primjenjuju na maloljetne učinioce kažnjivih djela (odnosno na djecu u sukobu sa zakonom) i

b) obrazuje institucije i organe kojima su povjerene funkcije maloljetničkog pravosuđa, a koje imaju za cilj da daju odgovore na različite potrebe djece u sukobu sa zakonom, štiteći istovremeno njihova osnovna prava, zatim da daju odgovore na potrebe društva, te da obezbijede i provedu temeljnu i pravednu primjenu ovih pravila.⁵

Posmatrana sadržinski, Konvencija UN o pravima djeteta ima ukupno 54 člana, a čine je:

- preambula – u kojoj se podsjeća na osnovne principe Ujedinjenih nacija i posebne odredbe određenih pravnih instrumenata o ljudskim pravima; takođe, u njoj su pojašnjene pozadina i razlozi donošenja ovog međunarodnog dokumenta;
- čl. 1 – 41 – sadrže osnovne odredbe, odnosno katalog prava koja se priznaju djetetu – u osnovnim odredbama definisan je i pojam djeteta, te obaveze koje države članice preuzimaju u onim situacijama kada njihovi parlamenti ratifikuju UN Konvenciju;
- čl. 42 – 45 – predviđene su procedure za praćenje primjene UN Konvencije, odnosno osnivanje Komiteta UN za prava djeteta, zatim obaveze država članica prema UN Komitetu, ali i prava UN Komiteta u pogledu praćenja stanja u ovoj oblasti u pojedinoj državi članici u smislu ispunjavanja obaveza iz UN Konvencije;
- čl. 46 – 54 – nalaze se formalne odredbe vezane za stupanje UN Konvencije na pravnu snagu, odnosno odredbe koje potenciraju otvorenost Konvencije za potpis svim državama (potpisivanje, ratifikacija, pristupanje, stupanje na snagu, stavljanje rezervi, izmjena, otkazivanje i deponovanje ovog međunarodnog ugovora).

Ono što Konvenciju UN o pravima djeteta čini posebnom među brojnim dokumentima o ljudskim pravima uopšte, jeste upravo činjenica da se jednim dokumentom uspostavljaju, odnosno normativno uobličavaju brojna i vrlo različita prava koja se odnose na djecu, univerzalno prihvaćena, uzimajući u obzir da je dijete prema UN Konvenciji, ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, pod uslovom da se, na osnovu zakona koji se odnosi na dijete, punoljetstvo ne stiče ranije⁶. Inače, Konvencija UN o pravima djeteta utvrđuje sljedeća prava, i to: pravo na život; pravo na nediskriminaciju; pravo na saznanje vlastitog porijekla; pravo na prijavu rođenja; pravo na ime; pravo na sticanje državljanstva; pravo na očuvanje identiteta; pravo na život u porodici i roditeljsku brigu; pravo na usvojenje; pravo na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja i pravo da se njegovo mišljenje uzme u obzir u svim postupcima koji ga se neposredno tiču; pravo na privatnost; pravo na slobodu informacija; pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; pravo na slobodno kulturno i umjetničko izražavanje; pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju; pravo na slobodno udruživanje i mirno okupljanje; pravo na čast i ugled; pravo na obrazovanje; pravo na zdravstvenu zaštitu; pravo na primjeren životni standard; pravo na socijalnu zaštitu; pravo na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja; pravo na zaštitu od nezakonitog odvođenja; pravo na zaštitu od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja; pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine; pravo na zaštitu od ostalih oblika

⁵ Prethodno navedeno je predviđeno Standardnim minimalnim pravilima UN za maloljetničko pravosuđe, tzv. Pekinškim pravilima (pravilo 2.3).

⁶ Član 1 Konvencije UN o pravima djeteta.

iskorišćavanja; pravo na zaštitu od ekonomskog iskorišćavanja; pravo na zaštitu od mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupka i kazne; pravo na pravnu i drugu pomoć u slučaju lišavanja slobode i pravo na dostojanstvo u krivičnom postupku.

Danas je u praksi vrlo često klasifikovanje prava pobrojanih u Konvenciji UN o pravima djeteta po različitim osnovama, a najčešće jesu one klasifikacije koje sva prava djece svrstavaju u građanska i politička i ekonomska, socijalna i kulturna; zatim u prava na preživljavanje, prava na razvoj, prava na učešće u životu zajednice i prava na zaštitu djeteta ili preventivna, participativna, protektivna i prava kojima se obezbjeđuje razvoj. S druge strane, Komitet UN za prava djeteta ponajprije izdvaja pitanje definicije djeteta, te osnovnih principa (koje čine: pravo na nediskriminaciju, pravo na uvažavanje najboljeg interesa djeteta, pravo na život, opstanak i razvoj i pravo na participaciju), a zatim nudi državama članicama posebnu klasifikaciju prava djeteta, i to na: građanska i politička prava, zatim prava na porodičnu sredinu i alternativnu brigu, te prava na obrazovanje, osnovnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu, prava na slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te, na kraju, prava djeteta koje se nalazi u posebnim situacijama. Prema UN Konvenciji, lična prava djeteta uključuju pravo na život; pravo djeteta da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje; pravo na prijavu rođenja; pravo djeteta na ime; pravo na sticanje državljanstva; pravo na očuvanje identiteta; pravo djeteta na život u porodici i roditeljsku brigu; pravo na privatnost; pravo na čast i ugled; pravo na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i pravo na zaštitu od nezakonitog odvođenja.

Sa stanovišta obaveza države potpisnice UN Konvencije, odnosno njenih organa posebno je interesantna odredba člana 3.1 Konvencije UN o pravima djeteta koja propisuje da će “u svim aktivnostima koje se tiču djece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela, najbolji interesi djeteta biti od prvenstvenog značaja”. Ova odredba je u potpunosti implementirana u članu 1 Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, u kojem se definiše predmet i primjena navedenog zakona.

Utvrđujući pojedina prava djeteta, UN Konvencija istovremeno utvrđuje da oba roditelja ili, u zavisnosti od slučaja, zakoniti staratelji djeteta imaju primarnu obavezu i odgovornost da se brinu za podizanje i zdravo odrastanje svog djeteta; s druge strane, država članica ima obavezu da preduzme sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, obrazovne, socijalne i ostale mjere kako bi obezbijedila da se ostvari pravo za svako dijete, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonitih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete, pozivajući, pri tome, i sve druge koji mogu da doprinesu da se unaprijedi položaj djeteta u društvu čime UN Konvencija značajnu ulogu daje i nevladinim organizacijama (UN Konvencija, prva u nizu međunarodnih ugovora o ljudskim pravima, priznaje ulogu nevladinih organizacija u postupku ostvarivanja prava djeteta). Svako dijete samo zato što je dijete, bez obzira da li živi u gradu ili maloj opštini, da li odrasta u svojoj porodici ili van nje, ima pravo na sva prava koja su mu garantovana UN Konvencijom pod istim uslovima (dijete ima pravo na prava djeteta samim tim što postoji, jer mu ta prava niko “ne daje”), a društvo ima obavezu i odgovornost da to djetetu i omogući⁷.

⁷ M. Simović - D. Jovašević - Lj. Mitrović – M. M. Simović, *Maloljetničko krivično pravo*, Pravni fakultet u Istočnom Sarajevu, 2013. godine.

Svako dijete, i to samo zato što je dijete, mora se osjećati potpuno bezbjednim i zaštićenim. Savremeno društvo mora stvoriti uslove i obezbijediti da svako dijete ima osnovnu zdravstvenu zaštitu, osnovno obrazovanje, dužnu pažnju i poštovanje, odnosno društvo je u obavezi ostvariti takvo stanje u kojem neće biti zlostavljanja, zanemarivanja ili bilo kojeg drugog degradiranja ličnosti djeteta. Obaveza odraslih jeste da djetetu obezbijede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, imajući pri tome u vidu: da je svako pravo iz UN Konvencije osnovno i jednako važno i da uspostavljena prava moraju da se posmatraju u međusobnoj povezanosti; da prava djeteta nije moguće rangirati po njihovom značaju; da prava djeci pripadaju samo zato što su djeca i da se prava djeci ne mogu oduzeti zato što ih nisu zaslužila⁸. Konvencija UN o pravima djeteta, utvrđujući prava djeteta, istovremeno reguliše i obavezu države članice da preduzima sve potrebne mjere kako bi obezbijedila svako pravo za svako dijete.

U kategoriju izuzetno važnih, osnovnih prava svakog djeteta garantovanih svim međunarodnopravnim dokumentima, ali i propisima, odnosno prije svega zakonima u Republici Srpskoj spada svakako pravo djeteta na život u vlastitoj porodici. Nesporno je: porodica predstavlja osnovnu i nezamjenjivu sredinu u kojoj dijete odrasta, svakako uz ljubav, brigu i pažnju svojih roditelja. Utvrđujući pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima, UN Konvencija propisuje i potencira zajedničku odgovornost oba roditelja u podizanju djeteta, zatim njihovu odgovornost za brigu o djetetu, njegovo vaspitanje i obrazovanje, te rast i razvoj djeteta. Roditelji ili, u zavisnosti od konkretnog slučaja, zakonski staratelji imaju prevashodnu odgovornost za podizanje i razvoj djeteta⁹. Najbolji interesi djeteta su njihova osnovna briga. Posebne obaveze države članice odnose se na pružanje odgovarajuće pomoći roditeljima ili zakonskim starateljima u svakodnevnom podizanju djece, te obezbjeđivanje razvoja ustanova, kapaciteta i službi za zaštitu djece, a posebno preduzimanje odgovarajućih mjera na zaštiti djece zaposlenih roditelja.

Samostalnost odrastanja svakog djeteta posebno je garantovana UN Konvencijom, te tako prema Konvenciji UN o pravima djeteta “nijedno dijete ne smije biti izloženo prozivljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni i porodični život, dom ili ličnu prepisku kao ni nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled. Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada”.

Prema UN Konvenciji, države članice imaju obavezu preduzimanja odgovarajućih zakonskih, administrativnih, socijalnih i obrazovnih mjera koje imaju za cilj zaštitu djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, zatim povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili nekog drugog lica kome je povjerena briga o djetetu. Inače, nasilje nad djecom javlja se u različitim oblicima i ono se može odnositi na psihičko zlostavljanje djeteta, zatim njegovo fizičko kažnjavanje, te seksualno zlostavljanje, a bez obzira o kom obliku nasilja nad djetetom se radilo, svako od njih

⁸ Ombudsman za djecu Republike Srpske, *Godišnji izvještaj za 2011. godinu Ombudsmana za djecu Republike Srpske*, 2012, Banja Luka, str. 12.

⁹ Odgovornost roditelja je posebno naglašena odredbom člana 81 Porodičnog zakona Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 54/2002 i 41/2008), prema kojoj roditelji imaju dužnost i pravo da štite svoju maloljetnu djecu i da se brinu o njihovom životu i zdravlju.

vrijeđa ili ponižava dijete, odnosno svako od njih ugrožava njegovo dostojanstvo i ostavlja teške i, vrlo često, trajne posljedice na njegov razvoj i odrastanje¹⁰.

Konvencija UN o pravima djeteta nedvosmisleno ukazuje da djeca treba da iskoriste svaku odredbu domaćeg, odnosno međunarodnog prava koja može da dovede do ostvarenja njihovih prava.

UN KONVENCIJA I NJEN UTICAJ NA MALOLJETNIČKO KRIVIČNO PRAVO REPUBLIKE SRPSKE

Položaj maloljetnih učinilaca krivičnih djela u svim savremenim krivičnim zakonodavstvima (slično stanje je i u Republici Srpskoj, odnosno Bosni i Hercegovini) u potpunosti je drukčiji u odnosu na punoljetna lica. Naime, posebni sudovi (ili sudije) za maloljetnike, zatim specifičan postupak primjene alternativnih mjera i krivičnih sankcija prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, posebne kategorije *sui generis* ili neformalnih, parapenalnih mjera, ali i krivičnih sankcija prema maloljetnicima, odvojene kazneno-popravne, ali i vaspitne ustanove u kojima se izvršavaju zavodske vaspitne mjere, te važne specifičnosti kazne maloljetničkog zatvora (koja podrazumijeva lišenje slobode maloljetnika, ali niukom slučaju nije zatvor), danas nisu nikakva novina i shvataju se nečim što je sasvim normalno i uopšte opšteprihvaćeno. Postavlja se pitanje zašto je to tako? Najveći broj pravnih, ali i teoretičara drugih usmjerenja opravdanje za ovakvo stanje nalaze kroz navođenje dva ključna razloga: prvi, prema kojem su maloljetnici posebna kategorija učinilaca krivičnih delikata čija se ličnost odlikuje posebnim psihofizičkim karakteristikama koje zahtijevaju sasvim drukčiji oblik društvenog reagovanja na njihova nedopuštena ponašanja, i drugi, prema kojem je obaveza posebne i specifične reakcije svakog iole savremenijeg društva na nedopušteno ponašanje maloljetnih lica (u odnosu na punoljetna lica) predmet niza međunarodnih pravnih dokumenata, pri čemu Konvencija UN o pravima djeteta zauzima zasigurno je, najvažnije mjesto¹¹.

¹⁰ Prihvatajući obaveze iz člana 19 Konvencije UN o pravima djeteta koje obavezuje države članice da preduzmu sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere radi zaštite djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povreda ili zlopotrebe, zanemarivanja ili nemarnog odnosa, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualnu zlopotrebu, dok je na brizi kod roditelja, zakonitih staratelja ili nekog drugog lica kome je povjerena briga o djetetu, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstvo porodice, omladine i sporta, Ministarstvo prosvjete i kulture i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske su 20. novembra 2012. godine potpisali Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece. Osnovna svrha ovog protokola jeste unapređenje društvene brige za dijete i njegovu zaštitu i obezbjeđivanje potrebne pomoći u svim situacijama kada je dijete izloženo nekom od oblika nasilja ili zlostavljanja, tako da se osigura adekvatna i blagovremena reakcija nadležnih institucija i službi.

¹¹ Osnovu novospostavljenog sistema maloljetničkog krivičnog prava u Republici Srpskoj čine određeni pravni standardi predviđeni u nekoliko međunarodnih pravnih akata, i to: 1) Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta iz 1989. godine, 2) Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, 3) Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloljetničko pravosuđe (tzv. Pekinška pravila) koja su usvojile Ujedinjene nacije 1985. godine, 4) Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloljetnika lišenih slobode (tzv. Havanska pravila) iz 1990. godine, 5) Smjernice Ujedinjenih nacija za prevenciju maloljetničke delinkvencije (tzv. Rijad-ske smjernice) iz 1990. godine, 6) Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za mjere alternativne institucionalnom tretmanu (tzv. Tokijska pravila) iz 1990. godine i 7) Evropska pravila o društvenim sankcijama i mjerama za sprovođenje maloljetničkog krivičnog pravosuđa (tzv. Bečka pravila) iz 1997. godine. Uz njih, posebno su značajne i dvije preporuke Savjeta Evrope koje je donio Savjet ministara ove najmasovnije i najstarije evropske regionalne političke organizacije. To su: Preporuka broj P (87) 20 o društvenom reagovanju na delinkvenciju maloljetnika iz 1987. godine i Preporuka P (88) 6 o društvenom reagovanju na delinkventno

O prvoj grupi razloga koji su u svakom slučaju bezpogovorni više će toga reći svakako pedagozi, socijalni radnici, psiholozi ili kriminolozi. S druge strane, univerzalnost određenih pravnih standarda posebno u oblasti ljudskih prava i osnovnih sloboda čini se danas sasvim nužnom, a međunarodni standardi o postupanju državnih organa prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela koji potenciraju dobrobit djeteta i maloljetnika danas obezbjeđuju da bilo kakva reakcija države i njenih organa prema maloljetniku bude u srazmjeri (princip srazmjernosti) sa okolnostima koje se tiču njegove ličnosti, ali i okolnostima koje se odnose na učinjeno krivično djelo.

Iz perspektive Republike Srpske, na ovom mjestu važnim svakako treba istaći četiri osnovna međunarodna pravna standarda koja se posebno nameću i ona istovremeno predstavljaju temeljne principe na kojima se zasniva i novouspostavljeni sistem maloljetničkog krivičnog prava u Republici Srpskoj, i to su: 1) najbolji interes djeteta, 2) pravo na život, opstanak i razvoj djeteta, 3) pravo na zaštitu djeteta od bilo kojeg oblika njegove diskriminacije i 4) pravo djeteta na slobodno izražavanje mišljenja, odnosno obaveza poštivanja djetetovog mišljenja.

Kada se posmatra Konvencija UN o pravima djeteta, treba istaći da su sa stanovišta maloljetničkog krivičnog prava uopšte posebno interesantne pojedine odredbe ove itekako važne UN Konvencije, a posebno one predviđene u čl. 37, 40 i 41 Konvencije. Naime, u odredbi člana 37 UN Konvencije propisano je nekoliko važnih pravila postupanja sa djecom s posebnom naznakom da su države potpisnice Konvencije dužne obezbijediti da nijedno dijete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju. Uz navedeno, djetetu mlađem od 18 godine ne mogu se izricati smrtna kazna, kao ni doživotni zatvor, bez mogućnosti njegovog oslobađanja. Konvencija ustanovljava i posebnu obavezu za države potpisnice prema kojoj su one dužne obezbijediti da nijedno dijete ne može biti lišeno slobode nezakonito ili proizvoljno. Nadalje, u istoj odredbi UN Konvencija propisuje da se hapšenje, zadržavanje u pritvoru i zatvaranje djeteta obavljaju u skladu sa zakonom, te da se primjenjuju samo kao posljednja moguća mjera i to na najkraći mogući vremenski period, te da će se sa svakim djetetom koje je lišeno slobode postupati uz puno poštovanje dostojanstva svakog ljudskog bića, kao i na način kojim se uzimaju u obzir potrebe lica njegovih godina. S druge strane, svako maloljetno lice kojem je oduzeta sloboda držaće se odvojeno od odraslih lica (osim ukoliko se ne smatra da je to u najboljem interesu djeteta), te će imati pravo da održava kontakt sa svojom porodicom dopisivanjem i posjetama. I na kraju, dijete koje je lišeno slobode ima pravo na hitnu pravnu, ali i svaku drugu odgovarajuću pomoć, kao i pravo da pred sudom ili drugim nadležnim nezavisnim i nepristrasnim organom postavlja pitanje zakonitosti svog lišavanja slobode, kao i pravo na hitnu odluku o tom pitanju.

S druge strane, važna je svakako i odredba člana 40 Konvencije UN o pravima djeteta koja se odnosi na pojedina prava svakog djeteta za koje se tvrdi, odnosno koje je optuženo ili za koje je utvrđeno da je prekršilo krivični zakon, a prije svega pravo na "postupak usklađen sa

---

ponašanje mladih koji potiču iz migrantskih porodica iz 1987. godine. Uz to, značajne su Preporuka Savjeta ministara CM/Rec (2008) II o Evropskim pravilima za maloljetne prestupnike osuđene na sankcije ili mjere, te Preporuka Savjeta ministara Rec (2003) 20 o novim načinima suočavanja s maloljetničkom delinkvencijom i ulogom maloljetničkog pravosuđa (24. septembra 2003. godine) koje služe kao orijentir.

unapređivanjem djetetovog osjećaja dostojanstva i vrijednosti koji njega/nju podstiče na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda drugih i koji uzima u obzir uzrast djeteta i činjenicu da je poželjno zalagati se za njegovu/njenu reintegraciju i preuzimanje konstruktivne uloge u društvu". Nadalje, ova odredba UN Konvencije posebno obrađuje tretman djeteta od onog trenutka kada se pojave navodi da je ono učinilo krivično djelo, preko istrage, lišavanja slobode djeteta, optužbe protiv djeteta, perioda prije suđenja, suđenja, do donošenja presude prema djetetu¹². S druge strane, ovom odredbom se zahtijeva od država članica da promoviraju i podstiču odvojeni sistem maloljetničkog pravosuđa, sa specifičnim pozitivnim ciljevima, umjesto krivičnim, te donošenje zakona i postupaka primjenjivih na djecu. I na kraju, UN Konvencija u ovoj odredbi detaljno navodi minimalne garancije za dijete za koje se tvrdi ili koje je optuženo za kršenje krivičnog zakona (poput pretpostavke nevinosti dok se krivica ne dokaže po zakonu ili obaveze države članice da svakom djetetu koje je osumnjičeno ili optuženo da je prekršilo krivični zakon garantuje da bude odmah i neposredno obaviješteno o optužbama protiv njega/nje, da ima odgovarajuću pomoć u pripremi i iznošenju svoje odbrane ili na donošenje odluke bez odugovlačenja), te zahtijeva od država članica da odrede minimalnu starosnu granicu za krivičnu odgovornost djeteta, zatim da uspostave mjere za postupanje s djecom koja su prekršila krivični zakon bez pribjegavanja sudskom postupku i da obezbijede niz alternativnih rješenja, i to onih institucionalnih poput uslovnog kažnjavanja i slično.

Među pravima koja se maloljetnom učiniocu krivičnog djela garantuju u svim stadijumima krivičnog postupka koji se vodi protiv njega, posebno interesantnim čini se pravo maloljetnog učinioca djela na unakrsno ispitivanje i suočenje svjedoka. Naime, ovo pravo svakako treba tumačiti šire, odnosno kao pravo maloljetnika na predlaganje i ispitivanje svjedoka, kako odbrane tako i optužbe. U tom smislu glasi i odredba člana 40 stav 2b) IV Konvencije UN o pravima djeteta u kojoj je predviđeno da države članice posebno obezbjeđuju da se svakom djetetu koje je osumnjičeno ili optuženo za kršenje krivičnog zakona daju sljedeće garancije: "da ne bude prisiljeno da svjedoči ili da prizna krivicu; da se ispituju ili da budu ispitani svjedoci druge strane i da se obezbijedi učešće i ispitivanje njegovih/njenih svjedoka pod jednakim uslovima"¹³.

Maloljetničko krivično pravo koje podrazumijeva skup zakonskih propisa kojima se određuje krivičnopravni status maloljetnih lica kao učinilaca krivičnih djela, odnosno maloljetnika kao žrtava krivičnih djela, identično i kao pravosudni sistem za maloljetnike (maloljetničko pravosuđe¹⁴) svake savremene države mora se zasnivati na četiri osnovna

¹² Z. Nikolić, *Stvarne ili prividne promjene sankcija prema maloljetnicima: opšti osvrt na svrhu, izbor, vrste i načine izvršenja*, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja Kazneno zakonodavstvo: progresija ili regresija rješenja, Beograd, 2005.

¹³ Isto tako, u odredbi člana 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda koja nosi naslov: "Pravo na pošteno suđenje", u odredbi stava 3 kao minimum prava koja se priznaju svakom optuženom za krivično djelo pod tačkom d) navodi se pravo optuženog "da ispituje ili zahtijeva da se ispituju svjedoci optužbe i da se obezbijedi prisustvo i ispitivanje svjedoka odbrane pod istim uslovima kao i svjedoka optužbe".

¹⁴ Maloljetničko pravosuđe u užem smislu podrazumijeva tretman djece (dječaka i djevojčica ispod osamnaest godina) koja su došla u sukob sa zakonom, a u širem smislu ono se odnosi na tretman djece od trenutka kada dođu u sukob sa zakonom, zatim utvrđivanje osnovnih uzroka zbog kojih djeca dolaze u sukob sa zakonom, prevenciju takvog ponašanja i reintegraciju djece. S obzirom na to, da su mlade osobe bića u razvoju, sve mjere koje se preduzimaju prema njima treba da su obrazovne prirode i trebale bi, u najboljem slučaju, biti sprovedene u prirodnom okruženju maloljetnika, uključujući lokalnu i širu zajednicu.

principa međunarodnog prava na kojima se temelje i sva prava sadržana u Konvenciji UN o pravima djeteta, a to su: 1) najbolji interes djeteta, 2) pravo na život, opstanak i razvoj, 3) nediskriminacija i 4) poštovanje mišljenja djeteta. Dobrobit djeteta mora biti prioritet prilikom donošenja svih odluka ili u izvršenju svih postupaka koji utiču na dijete ili na djecu kao grupu. S druge strane, obezbjeđenjem da svaka reakcija društva prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela uvijek bude u srazmjeri (princip srazmjernosti) s okolnostima koje se tiču i prestupnika i prestupa, ne uzima se u obzir samo težina prestupa nego se cijene ličnost i lične karakteristike maloljetnika¹⁵. Isto tako, djeci se mora omogućiti da aktivno učestvuju u rješavanju svih pitanja koja utiču na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja mišljenja. Djeca u svakom slučaju imaju pravo da izreknu svoje stavove koji se moraju ozbiljno uzeti u obzir.

Konvencija UN o pravima djeteta izjednačava pojam “dijete” s pojmom maloljetnik, a odraslo lice s pojmom punoljetno lice. S druge strane, Pekinška pravila koja su prethodila Konvenciji UN o pravima djeteta daju putokaz zakonodavstvima zemalja kako urediti maloljetničko pravosuđe, te prave jasnu razliku između ovih pojmova. Ne navodeći uzrast, Pravila u tu svrhu definišu da je maloljetnik dijete ili mlađa osoba koja se u određenom pravnom sistemu u pogledu prestupa može tretirati drukčije od odraslih, na ovaj način ostavljajući mogućnost da se osobama starosne dobi od 18 ili više godina može suditi pred sudovima koji nisu za odrasle. Ovako široko postavljena definicija maloljetnika ostavlja mogućnost njene primjene u bilo kom pravnom sistemu, s bilo kojom definicijom o maloljetnicima i bez obzira na ekonomske, društvene, političke i kulturne prilike jedne države, tako da pod pojmom maloljetnika obuhvata sve maloljetne osobe od sedam do osamnaest godina, a dajući viši standard i mlađe punoljetne osobe, odnosno osobe starosne dobi od osamnaest ili više godina.

Konvencija UN o pravima djeteta, u odredbi člana 41 upravo upućuje na primjenu viših standarda od onih koje sama daje i bez obzira da li su oni predviđeni zakonima konkretne države ugovornice ili drugim međunarodnim ugovorima koji su pravno obavezujući za tu državu.

KOMITET UJEDINJENIH NACIJA ZA PRAVA DJETETA

S ciljem praćenja, odnosno provjere izvršavanja obaveza koje su države članice preuzele potpisivanjem Konvencije UN o pravima djeteta, UN Konvencijom i drugim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima uspostavljen je poseban mehanizam nadzora u primjeni UN Konvencije - Komitet UN za prava djeteta. UN Komitet se sastoji od 18 nezavisnih stručnjaka i eksperata koje biraju države članice, pri tom vodeći računa o podjednakoj geografskoj zastupljenosti, ali i zastupljenosti svih važnijih pravnih sistema. Zadatak UN Komiteta odnosi se na razmatranje postignutog napretka u primjeni UN Konvencije i izvršavanja obaveza koje su države članice ponaosob preuzele prihvatanjem UN Konvencije (s posebnom pažnjom ovaj organ Ujedinjenih nacija prati usklađenost zakonodavstva konkretne države članice u oblasti zaštite prava djeteta sa zahtjevima UN Konvencije, kao i stanje u praksi u ostvarivanju i zaštiti prava djeteta).

Prema članu 44 UN Konvencije, države članice imaju obavezu da Komitetu UN za prava djeteta dostavljaju svoje izvještaje o implementaciji odredaba Konvencije, odnosno

¹⁵ A. Carić, *Problem krivične odgovornosti u krivičnom pravu maloljetnika*, Naša zakonitost, Zagreb, 1968, str. 169–189.

podnose izvještaje o mjerama koje su usvojile, a koje doprinose ostvarivanju prava djeteta koja su UN Konvencijom priznata, kao i o napretku postignutom u ostvarivanju tih prava. Svoj prvi izvještaj države članice dostavljaju UN Komitetu u roku od dvije godine nakon stupanja UN Konvencije na pravnu snagu u njihovim pravnim sistemima, a nakon toga svakih pet godina. Izvještaji su javni, a UN Komitet može da traži od države članice čijim radom nije zadovoljan dodatne informacije. S druge strane, UN Komitet izvještaj o svom radu (kao i o izvještajima država članica) podnosi Ekonomskom i socijalnom savjetu Ujedinjenih nacija, svake druge godine. Sastancima UN Komiteta mogu da prisustvuju i predstavnici UNICEF-a, kao i drugih specijalizovanih agencija Ujedinjenih nacija.

U svom dosadašnjem radu, UN Komitet za prava djeteta je usvojio trinaest opštih komentara koji bez obzira na to što nisu pravno obavezujući, za državu članicu Ujedinjenih nacija i sve njene institucije, te za djecu i njihove roditelje u svim ovim državama, predstavljaju dodatni "vodič" za bolje razumijevanje Konvencije UN o pravima djeteta i njeno kvalitetnije provođenje u svakodnevnoj praksi. Ono što svakako treba istaći jeste i činjenica da UN Komitet za prava djeteta, u svakom konkretnom slučaju (za svaku državu članicu) vrši provjeru da li su i u kojoj mjeri postignuti napreci u primjeni UN Konvencije u određenoj državi članici na način da periodično (u rokovima koji su predviđeni UN Konvencijom) razmatra izvještaje država članica o stanju prava djeteta. Pored ovih izvještaja država članica, UN Komitet ima mogućnost i da pozove specijalizovane agencije i nevladine organizacije radi "kompletiranja" slike o stanju prava djeteta u određenoj državi članici. Na osnovu njihove analize UN Komitet usvaja zaključna razmatranja i daje odgovarajuće preporuke za konkretnu državu članicu.

LITERATURA:

1. Carić, A. *Problem krivične odgovornosti u krivičnom pravu maloljetnika*, Zagreb: Naša zakonitost, 1968.
2. *Godišnji izvještaj za 2011. godinu Ombudsmana za djecu Republike Srpske*, Banja Luka: Ombudsman za djecu Republike Srpske, 2012.
3. Nikolić, Z. *Stvarne ili prividne promjene sankcija prema maloljetnicima: opšti osvrt na svrhu, izbor, vrste i načine izvršenja*, Beograd: Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja - Kazneno zakonodavstvo: progresija ili regresija rješenja, 2005.
4. Porodični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 54/2002 i 41/2008.
5. Priručnik za obuku, *Rad policije sa djecom i mladima*, Sarajevo: Save the Children UK, 2005.
6. Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović, M.M. *Maloljetničko krivično pravo*, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet u Istočnom Sarajevu, 2013.
7. UN Komitet za prava djeteta, *Opšti komentar broj 7, Implementacija prava djeteta u ranom djetinjstvu*. 2005.
8. UN Komitet za prava djeteta, *Preporuke UN Komiteta za prava djeteta nakon podnošenja Inicijalnog izvještaja o implementaciji Konvencije UN o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini*, 2005.
9. UN Komitet za prava djeteta, *Zaključne primjedbe UN Komiteta za prava djeteta nakon podnošenja kombinovanog drugog, trećeg i četvrtog periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine o implementaciji Konvencije UN o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini*, 2012.
10. Vučković-Šahović N. *Dvadeset godina Konvencije o pravima djeteta*, Beograd: Pravni život, 10/09.
11. *Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku*, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/2010 i 61/2013.

Ljubinko Mitrović, PhD*Law College, Pan-European University APEIRON, Banjaluka***The United Nations Convention on the Rights of the Child and its Importance in the Law of the Republic of Srpska in General, and Particularly in Juvenile Criminal Law of the Republic of Srpska**

Abstract: Juvenile criminal law of the Republic of Srpska is a set of legal (and secondary) regulations governing the criminal justice status of juveniles as perpetrators of criminal acts and juveniles as victims, i.e. victims of crime. Certainly, it is a special part of the criminal law of the Republic of Srpska that, due to a number of specific solutions, has assumed the character of an independent legislative and scientific discipline in the Republic of Srpska, as in many modern European countries.

The main source of juvenile criminal law in the Republic of Srpska that has primacy in the application against juvenile offenders is the Law on the protection and treatment of children and juveniles in criminal proceedings (passed by the National Assembly of the Republic of Srpska in February 2010, published in the Official Gazette of the Republic of Srpska, number 13/2010; this law was amended at the end of 2013 - amendments to this law have been published in the Official Gazette of the Republic of Srpska, number 61/2013).

Certain legal standards set forth in a lot of international legal acts have a special role in the statutory formulation of this branch of the criminal law in all modern countries. The situation is similar in the Republic of Srpska where the international legal standards previously implemented by Bosnia and Herzegovina (and therefore also by the Republic of Srpska as a part of it) were the framework for the creation of the aforementioned legal texts and all bylaws regulating this very important field. In this paper, we will discuss one of the most important international legal documents - the United Nations Convention on the rights of the child.

Keywords: criminal law, juvenile, international legal acts, the UN Convention on the rights of the child.